

УДК: 35.072.2+339.92

DOI: 10.26693/pard2018.02.365

ІМПЕРАТИВИ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ФОКУС НА GLOBAL GOVERNANCE

Карамішев Д. В., д-р наук з держ. упр., професор, Харківський регіональний інститут НАДУ при Президентіві України, м. Харків, Україна

У статті розглянуто вплив світових інтеграційних процесів та різних чинників на формування нової системи цінностей та становлення системи управління глобальним розвитком. Визначено підходи щодо глобального врядування на основі ціннісних орієнтирів як передумови інституціональних перетворень в сучасному світовому співтоваристві.

Метою дослідження є обґрунтування сутності та особливостей становлення системи управління глобальним розвитком, виходячи з концепції глобального врядування та багаторівневого публічного управління, а також розроблення глобального індикатора - інтегрованого індексу глобального розвитку, що характеризує його стан, динаміку, а також можливості регулюючого впливу на глобальний розвиток у різних країнах світу з подальшим використанням для визначення стратегічних орієнтирів розвитку національних держав, які стали на шлях демократичних перетворень в суспільстві та соціально орієнтованої ринкової економіки.

Автором наголошується на необхідності формування системи індикаторів глобального розвитку та розроблення інтегрованого індексу глобального розвитку, виходячи із співвідношення суспільно-політичної, соціо-гуманітарної та економіко-технологічної складової для досягнення відповідних узгоджених глобальних цілей, які налаштовують суспільство на розвиток, сприяють інноваційному мисленню, інтеграційним процесам, зростанню обсягів інвестицій у власний ресурсний та інтелектуальний потенціал, що надасть можливість досягнути певних важливих для суспільства резуль-

татів, а також згуртувати та консолідувати суспільство навколо об'єднуючих цілей і цінностей.

Також зазначається на особливій ролі багаторівневого публічного управління у реалізації цілей глобального розвитку на рівні національних держав. При цьому, забезпечення переходу до багаторівневого публічного управління глобальним розвитком потребує координації діяльності органів публічного управління в усіх сферах суспільного життя, ефективних форм співпраці з міжнародними міжурядовими організаціями, органами управління субнаціонального рівня, передбачає необхідність чіткого розподілу повноважень, законодавчо визначених правил взаємодії, міжвідомчого співробітництва, укладення угод і контрактів як між органами публічної влади, так і з представниками обізнаної громадськості.

Ключові слова: глобальний розвиток, світові інтеграційні процеси, концепція сталого розвитку, глобальне врядування, багаторівневе публічне управління, суспільні цінності, індикатори глобального розвитку, інтегрований індекс глобального розвитку.

Постановка проблеми. Світові інтеграційні процеси визначають не лише динаміку та особливості функціонування та розвитку сучасного суспільства, а й сприяють становленню нової, багаторівневої системи управління глобальним розвитком з притаманними їй єдиними загальноцивілізаційними імперативами побудови нового світового порядку. У сучасному світі, від розуміння об'єктивних тенденцій глобального розвитку залежить рішення багатьох практичних проблем, з якими сьогодні стикаються як окремі національні держави, так і міжнародне співтовариство в цілому.

Становлення системи управління глобальним розвитком поступово чинить вплив на формування та реалізацію державної політики різних країн, яка все більше виходить із необхідності співставлення та узгодження із проголошеними міжнародними принципами та концепціями організації та розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Класиками світової політичної думки: Brzezinski Z.[26], Huntington S. [35], Kennedy P.

[38], Wallerstein I. [49], Soros G. [45] та ін., досить ретельно розглянуто сутність та особливості трансформації геополітичних процесів і моделей світового порядку, що відображає зміну співвідношення цивілізаційних потенціалів, як окремих країн, так і формалізованих і неформальних утворень, що їх об'єднують, у тому числі за допомогою співставлення різних агрегованих індексів розвитку. При цьому багато авторів, з різних світоглядних позицій, завжди починають із звернення до досліджень загальної сутності світового порядку та окремих напрямів суспільного розвитку

За визначенням Аніліоніса Г.П., Зотової Н.А. [1], «під світовим порядком слід розуміти характер взаємозв'язків країн, заснованих на системі норм та правил, вироблених світовим співтовариством та регулюючих відносини держав та інших суб'єктів міжнародних відносин на тому чи іншому етапі розвитку, а також на різних ієрархічних рівнях цих відносин».

Дж. Айкенберрі, професор Джорджтаунського університету й один із провідних сучасних дослідників проблем світового суспільно-політичного розвитку зазначає зокрема про те, що «центральною проблемою міжнародних відносин є проблема порядку: як він збудований, як він руйнується і як він відновлюється» [36].

Міркування щодо попередніх визначень дають підстави вважати, що цілком зрозумілим є те, що й у більш вузькому вимірі будь яке суспільство на певних етапах розвитку відчуває загострення, пов'язане із визначенням чітких орієнтирів розвитку та забезпечення соціального порядку. У цьому сенсі видається доречним і погляд відомого американського соціолога, одного з фундаторів структурного функціоналізму Толкотта Парсонса, який вбачав у досягненні порядку – головну проблему існування суспільства [40], оскільки порядок і стабільність – це ознака процвітання, а перманентні зміни правил гри – ознака хаосу і злиднів, що є незворотніми за таких умов.

Сучасне становище у світі, на жаль, усе більше набуває рис і характеристик глибокої, системної кризи, що супроводжується значним підвищенням конфліктності в усіх сферах життєдіяльності різних держав і суспільств. Загальним принципом вирішення глобальних конфліктів за умов консенсусної демократії є орієнтація на

компроміс, а не на підлаштування й підпорядкування більш впливовому суб'єктові суспільних відносин. Розуміючи, що причина всіх проблем у глобалізованому світовому співтоваристві полягає в невмінні приходити до консенсусу, в процесі взаємодії різноманітні інтереси підлягатимуть узгодженню й урівноваженню. Так досягатиметься суспільний консенсус, формуватимуться сталі соціальні партнерські відносини.

До фундаментальних розвідок в напрямі формування світового порядку у XXI столітті та пошуку суспільного консенсусу на основі історичного досвіду слід віднести книгу відомого американського дипломата Генрі Кіссінджера під назвою «Світовий порядок. Роздуми про характери націй в історичному контексті» [39], яка вперше побачила світ у 2014 році, а нещодавно вийшла друком і в Україні. В ній автор, з погляду свого величезного професійного і життєвого досвіду зазначає зокрема про те, що «реальний діалог націй — це єдиний спосіб досягти політичного консенсусу».

На сьогодні слід зазначити, що цілісне дослідження проблеми становлення системи управління глобальним розвитком, особливостей сучасного етапу її формування, механізмів функціонування, осмислення її суспільно-політичної сутності, на основі сучасних концепцій, ціннісних орієнтацій та з урахуванням цілей сталого розвитку практично відсутня. Опубліковані роботи містять аналіз окремих аспектів цієї проблематики або її складових компонентів [3, 4, 14, 22, 29].

Цілі, мета дослідження. Метою дослідження є визначення впливу світових інтеграційних процесів та різних чинників з урахуванням цілей сталого розвитку на формування нової системи глобальних ціннісних орієнтацій та переконань й обґрунтування на цій основі сутності та особливостей становлення системи управління глобальним розвитком, виходячи з концепції глобального врядування та багаторівневого публічного управління, а також уведення в науковий обіг та практику експертно-аналітичної та іншої корисної для суспільства діяльності: глобального індикатора - інтегрованого індексу глобального розвитку, що характеризує стан розвитку суспільства, його динаміку, а також можливості регулюючого впливу на глобальний розвиток у різних країнах світу з подальшим використанням для визначення

стратегічних орієнтирів розвитку окремих національних держав, як розвинених, так і тих, хто став на шлях демократичних перетворень в суспільстві та соціально орієнтованої ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне глобалізоване суспільство, за умов трансформацій потребує наявності певної системи цінностей, що поділяються більшістю, або найбільш соціально-активною частиною його членів. Це ознака самоідентифікації суспільства. При цьому, під цінностями слід розуміти певну характеристику суспільної свідомості, сприйняття дійсності товариством, колективних та індивідуальних особистісних орієнтацій, що мають яскраво виражену соціальну природу та націленість на розвиток, чи то суспільства чи то окремої особистості [7].

Перехід до постіндустріальної стадії розвитку суспільства супроводжувався значними змінами в структурі ціннісних орієнтацій і, відповідно, ціннісних установок. Це підтверджується багатьма інтегрованими дослідженнями, зокрема всесвітнім оглядом цінностей (World Values Survey) [51], який являє собою унікальну базу даних і одночасно – є дослідженням соціокультурних і політичних змін у світовому масштабі, яке здійснюється мережею вчених - суспільствознавців, що представляють університети й дослідні центри всього світу. Вона відкриває нові можливості для аналізу того, яким чином змінюється світогляд людей. Ці огляди охоплюють широкий діапазон змінних для аналізу й дозволяють аналізувати зміни в цінностях і позиціях, що відбуваються з 1981 р. Вони також враховують дані з оглядів Євробарометра [30], що готуються щорічно в усіх країнах - членах Європейського союзу з 1970 р.; це дозволяє аналізувати зміни, використовуючи ще більш довгий часовий термін [6].

До теперішнього часу в ході декількох опитувань, організованих у рамках Всесвітнього огляду цінностей, ученими були досліджені ціннісні установки жителів більш ніж 80 країн. Результати опитувань дозволяють робити висновки як щодо специфіки різних країн і суспільств, так і стосовно напрямів змін у властивих їм цінностях. На їхній основі вчені намагаються робити висновки стосовно витоків соціокультурних змін, а також стосовно можливих шляхів стимулювання позитивних змін [51].

При цьому, зазвичай матеріальні цінності пов'язані з економічними й фізичними потребами, постматеріальні - з потребами у свободі, самовираженні, визнанні і т.ін. Учені Р. Інглхарт і П. Абрамсон стверджують, що в більшості країн світу пріоритети зрушуються убік постматеріальних цінностей. Однак цей висновок не є безперечним. Порівняльні дослідження ціннісної динаміки населення розвинених країн показують, що й постматеріальні, і матеріальні цінності однаковою мірою є значущими для громадян цих держав [23, 37].

Отже, в умовах інформаційного суспільства, економічне зростання вже не є єдиним мірилом прогресу, і ознакою процвітаючого суспільства. Місце економічних досягнень як вищого пріоритету в суспільстві постмодерна займає орієнтація на якість життя. Норми індустріального суспільства, з націленістю на дисципліну, самовідданість і досягнення, поступаються місцем усе більш широкій свободі індивідуального вибору життєвих стилів і індивідуального самовираження. Зрушення від «матеріальних» цінностей, з акцентом на економічну і фізичну безпеку, до цінностей «постматеріальних», з акцентом на індивідуальне самовираження і якість життя, - найбільш характерний аспект даної зміни; але який становить лише компонент набагато більш складного процесу соціокультурних змін, що може бути предметом глобального регулюючого впливу, узгодженого шляхом консенсуса між різними країнами світу [11].

Сучасний етап існування людства поставив перед світовим співтовариством питання, щодо межі, за якою глобальні проблеми постають суттєво відчутними та можуть призвести до його занепаду й загибелі. Це стало поштовхом до проведення низки конференцій та самітів під егідою ООН, які були присвячені глобальним проблемам людства [47]. Практичним втіленням цієї роботи стало затвердження Генеральною Асамблеєю ООН Декларації, в якій були визначено цілі та завдання тисячоліття [48].

Виходячи з цілей та завдань тисячоліття, ООН вважає глобальними проблемами людства такі: бідність і голод; нерівний доступ до початкової освіти; гендерну нерівність в освіті; розповсюдження ВІЛ/СНІДа та інших захворювань; дитячу смертність і здоров'я матерів; погіршення екологічної ситуації та скорочення природних

ресурсів; зростаюче розшарування країн світу як за економічним розвитком, так і за якістю життя населення.

Саме ці обставини примусили прогресивну міжнародну громадськість започаткувати новий підхід до подолання зазначених глобальних проблем, який отримав назву концепція сталого розвитку (sustainable development). Варто зазначити, що він став продовженням концепції ноосфери, сформульованої академіком В. Вернадським ще в першій половині ХХ ст. Суть його полягає в обов'язковій узгодженості економічного, екологічного та людського розвитку таким чином, щоб від покоління до покоління не зменшувалися якість і безпека життя людей, не погіршувався стан довкілля та, водночас, відбувався соціальний прогрес [13].

Щодо трактування цього терміну, то за визначенням Світового банку «сталий розвиток» (sustainable development) – це управління сукупним капіталом суспільства в інтересах збереження і збільшення людських можливостей [52]. Комісія Брундтланд сформулювала визначення сталого розвитку у своїй доповіді, як «розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [27].

З. Герасимчук визначила сталий розвиток як процес забезпечення функціонування територіальної системи із заданими параметрами в певних умовах, протягом необхідного проміжку часу, що веде до гармонізації факторів виробництва та підвищення якості життя сучасних і наступних поколінь за умови збереження і поетапного відтворення цілісності навколишнього середовища. Інші спроби щодо узагальнення цього визначення, зокрема з позицій системного підходу, надали можливість розглядати його як модель функціонування системи з обмеженими параметрами, що забезпечує збалансовану динамічну рівновагу між компонентами інтегрованої екосистеми протягом визначеного проміжку часу [2, 20].

За деякими узагальненими визначеннями, концепція сталого розвитку включає три загально визнані аспекти:

- економічний: економічна стійкість передбачає забезпечення в довгостроковій перспективі виробництва товарів і послуг, підтримання оптимальних пропорцій в секторах економіки;

- соціальний: соціальна стійкість передбачає забезпечення рівності, адекватних умов соціального забезпечення, включаючи охорону здоров'я та освіти, гендерна рівність, політичну стабільність і відповідальність;

- екологічний: екологічна стійкість передбачає підтримання необхідних ресурсів, біологічного різноманіття, атмосфери та інших характеристик екосистеми [28, 33, 50].

Ці аспекти стійкості, в кінцевому рахунку, повинні визначати цілі розвитку в системі багаторівневого управління.

Отже, сталий розвиток ставить питання про мету існування людини і суспільства, вимагає перегляду взаємовідносин між людиною і природою, а також соціальної справедливості й рівності. При цьому Концепція сталого розвитку відбиває розуміння тісного взаємозв'язку екологічних, економічних і соціальних проблем людства і того факту, що вони можуть бути вирішені лише комплексно, за умови тісної співпраці і координації зусиль усіх прогресивних країн світу.

Оскільки наприкінці ХХ століття серед лідерів розвинених країн світу вже домінували думки, щодо істотного впливу глобалізації на всі сфери суспільного життя, під час конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, яка відбулася в червні 1992 р. у Ріо-де-Жанейро, була прийнята Світова програма дій «Порядок денний на ХХІ століття». За своєю сутністю він є програмою дій з упровадження засад сталого розвитку в країнах світу. Документ передбачає, що забезпечення сталого розвитку є, насамперед, обов'язком національних урядів згідно з принципом спільної, але диференційованої відповідальності, та потребує розробки національних програм і відповідної політики. У Програмі наголошується, що досягнення сталого розвитку вимагає ув'язки та інтеграції його економічних, екологічних і соціальних цілей [16].

Концепція сталого розвитку набуває значного поширення як така, що націлена на вирішення однієї з ключових глобальних проблем людства, що має міждисциплінарний характер і розглядається в багатьох аспектах і ракурсах. Вона акцентує увагу та наголошує на двох суттєвих концептах. По-перше, цей розвиток передбачає вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Розвиток

буде сталим тільки тоді, коли буде досягнута рівновага між різними факторами, що зумовлюють загальний рівень життя. По-друге, нинішнє покоління має обов'язок перед прийдешніми поколіннями підтримувати достатні запаси соціальних, природних та економічних ресурсів для того, щоб вони могли забезпечити для себе рівень добробуту не нижчий, ніж той, що ми маємо зараз.

За роки, що минули після ухвалення в Ріо-де-Жанейро «Порядку денного на ХХІ століття» [16], Концепція значно посилила вплив на всі світові процеси і, зокрема, на рух до сталого розвитку. Чітке уявлення про характер зв'язку між глобалізацією і сталим розвитком має вирішальне значення для надання процесові формування політики в цій сфері комплексного характеру, поширюючи його вплив на різні країни.

22-24 червня 2012 р. у Ріо-де-Жанейро відбулася чергова конференція ООН зі сталого (збалансованого) розвитку «Ріо+20», під час якої глави держав і урядів ухвалили підсумковий документ «Майбутнє, якого ми прагнемо», в якому було підтверджено прихильність меті, прийнятій на Всесвітньому саміті зі сталого (збалансованого) розвитку 2002 р.: сталий розвиток і забезпечення побудови економічно, соціально та екологічно збалансованого майбутнього для планети, для нинішнього і майбутніх поколінь [15]. Виходячи з цього ООН рекомендувала всім країнам світу при визначенні стратегії їх розвитку зважувати на глобальні проблеми людства та враховувати задекларовані цілі та завдання тисячоліття [31].

За повідомленням Центру новин ООН 16 вересня 2014 року в Нью-Йорку офіційно відкрилася 69-а сесія Генеральної Асамблеї Організації об'єднаних націй. Темою загальнополітичної дискусії 69-ї Сесії була розробка та здійснення Порядку денного в галузі розвитку світу після 2015 року. Серед резолюцій 69-ї Сесії слід особливо відмітити резолюцію під назвою «Сприяння забезпеченню роботи комплексних і підзвітних державних служб в інтересах сталого розвитку». Це надало поштовх національним державам та їх урядам активізувати роботу щодо вироблення відповідних стратегій розвитку. Проте, будь який розвиток, а тим більше розвиток суспільства не може бути забезпечений без наявності дієвої та ефективної

системи управління. У цьому контексті мова йде саме про систему багаторівневого публічного управління не лише глобальним розвитком, а й розвитком окремих країн, які прагнуть до демократичних перетворень та забезпечення якості життя громади.

Отже, пошук найбільш суспільно ефективної соціально-орієнтованої моделі багаторівневого публічного управління, яка має на меті забезпечення збалансованого розвитку країни і суспільства, обумовлює чітке розуміння комплексу організаційних засад, сучасних форм та засобів впливу, спрямованих на розвиток людського капіталу та забезпечення соціальних стандартів життя, добробуту і злагоди в суспільстві.

Разом із тим для вирішення глобальних і національних проблем в Україні потрібно запровадити механізми реалізації стратегії її розвитку, а саме: підвищити якість та ефективність державного управління, трансформувавши його на багаторівневе публічне управління.

12 січня 2015 року Президент України указом №5/2015 затвердив «Стратегію сталого розвитку «Україна 2020», яка є основним інструментом досягнення цілей сталого розвитку в майбутньому для України та представляє собою програмний документ довгострокової дії, що ґрунтується на сучасних міжнародних принципах співіснування людства і довкілля і в якому визначається мета, завдання та пріоритетні напрями поступального розвитку українського суспільства на шляху забезпечення збалансованості економічних, соціальних та екологічних чинників на основі створення дієвих механізмів захисту конституційних прав і свобод людини, формування громадянського суспільства, забезпечення у ньому політичної стабільності та взаєморозуміння [21].

Зважаючи на вищезазначене, все ж таки, в Україні термін «сталій розвиток» часто вживають для означення частіше неухильного зростання переважно економічних показників країни, її регіонів, міст, сіл та окремих галузей економіки. При цьому його соціальна та екологічна складові якщо й не ігноруються, то ним приділено досить незначну увагу, що свідчить про недостатнє розуміння справжнього значення даного терміна, в якому ключовою смисловою ознакою за визначенням є саме збалансованість усіх його складових.

Для країни виміром сталого розвитку має бути його ототожнення зі змістом поняття «національне багатство», яке, у свою чергу, безпосередньо пов'язане і з виробництвом національного доходу та його відтворенням. При цьому збільшення національного багатства здійснюється передусім за рахунок вказаного доходу. Цей підхід чітко збігається із ключовими орієнтирами Концепції сталого розвитку, відповідно до якої збалансований розвиток суспільства передбачає вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем та досягнення рівноваги між різними факторами, що зумовлюють гідний рівень життя людей у суспільстві. При цьому такий підхід враховує й спадкоємність поколінь стосовно зобов'язань тих, хто живе зараз перед прийдешніми поколіннями підтримувати достатні запаси соціальних, природних та економічних ресурсів для того, щоб вони могли забезпечити для себе належний рівень добробуту [8].

Усе вищезазначене вимагає від держави особливого розуміння та відповідального ставлення до процесу визначення пріоритетів та формування і реалізації відповідної державної політики. Саме публічні органи влади є провідниками і фактичними суб'єктами реалізації державної політики. Від розподілу повноважень між ними та організації ефективної взаємодії залежить дієвість результатів діяльності у сфері реалізації соціальної, економічної та екологічної політики та забезпечення сталого розвитку країни [12].

Реалізація державної політики сталого розвитку зумовлює необхідність проведення глибоких структурних та управлінських реформ у всіх сферах суспільного життя України, використання стратегічного підходу до їх реалізації, пошуку нових способів мислення та організації управлінської діяльності, потребує дослідження потенціалу системи управління, підвищення вимог до якості її кадрового, організаційного, правового, інформаційного, матеріального, техніко-технологічного та фінансового забезпечення. Здійснення перетворень у системі публічного управління має базуватися на принципах демократизму, консенсусу, наступності у формуванні державної соціальної політики, прийнятті та реалізації управлінських рішень, стратегічного планування, субсидіарності, взаємодоповнення, збалансованості повноважень і відповідальності.

Останнім часом у світі поширюються роздуми про застосування та ефективність нових моделей публічного управління, що передбачають координацію діяльності не лише органів влади різних рівнів, включаючи і наднаціональний а й міжурядових міжнародних утворень за умов багаторівневого управління [5]. За новими моделями публічного управління перевага надаватиметься сприянню пошуку консенсусу між суб'єктами публічного управління на різних рівнях [41].

Щодо підвищення ефективності реагування на запити суспільства під час формування та реалізації стратегій розвитку за умов трансформаційних перетворень слід наголосити передусім на необхідності забезпечення поліцентризму в процесі дотримання балансу інтересів суб'єктів багаторівневого публічного управління. Йдеться про поєднання різних форм управління за рахунок використання більш гнучких його форм, які відрізняються від традиційних тим, що на противагу ієрархічним використовують інструменти залучення різноманітних соціальних груп до конструктивної взаємодії, діалогу та прийняття політичних рішень, спрямованих на пошук суспільного консенсусу.

Отже, консенсус безумовно є найкращим способом прийняття рішень – хоча б тому, що лише таким чином проблема може бути вирішена в найбільш цивілізований спосіб, хоча й не завжди остаточно. Якщо рішення відображає лише позицію більшості, в подальшому воно потребує безумовного виконання всією більшістю, що є небезпечним, оскільки дає підстави для перегляду рішення у разі, якщо змінюватиметься конфігурація більшості.

Суспільний консенсус має бути однією з найвищих цінностей соціальної держави, яка, за визначенням, покликана слугувати людині та громадянам. Сутність цієї цінності полягає в можливості для кожного без виключення вільно розвиватись як особистість, що забезпечує суспільству сталий розвиток. Виходячи з цього, саме консенсус і є однією з головних умов формування громадянського суспільства та імперативом його успішного функціонування. Кінцевою метою формування громадянського суспільства є досягнення його сталого розвитку, що тісно пов'язано зістановленням громадянського миру, злагоди і порозуміння на основі суспільного консенсусу [10].

Таким чином, сучасні концепції управління розвитком суспільства мають багато в чому універсальний характер і передбачають по-перше - сталість розвитку, яка базується на положенні, що якість життя людей і стан суспільства знаходяться під впливом сукупності соціальної, економічної й екологічної сфер; по друге – глобальний характер, багаторівневність та публічність і відповідно транспарентність процесів управління; по третє – спрямованість на узгодженість дій між акторами – суб'єктами глобального управління та досягнення суспільного консенсусу, шляхом прийняття колективних рішень стосовно спільних питань, які стосуються передусім безпеки та подальшого існування цивілізації на основі спільних ціннісних орієнтацій та переконань; по четверте – технологічність та швидке просування найсучасніших засобів комунікації та перспектив одночасного використання великих масивів інформаційних даних.

Отже, сучасний етап розвитку глобалізаційних процесів у світі усе більше демонструє ознаки переходу до інформаційного суспільства і вже не взмозі обмежити світовий розвиток за рахунок лише зазначених складових сталого розвитку. Новий порядок денний світової інтеграції актуалізує та наголошує на зміні парадигми у бік глобального розвитку, що передбачає інтернаціоналізацію, діджиталізацію і технологічну модернізацію процесів функціонування та розвитку суспільства при збереженні його концептуальних засад та ціннісних орієнтацій, виходячи саме із загальноприйнятої світовим співтовариством концепції сталого розвитку і цілей тисячоліття.

Виходячи з вищезазначеного, слід згадати й про те, що навіть у свій час, лауреатом Нобелівської премії миру, сьомим Генеральним секретарем ООН паном Кофі Атта Ананом у доповіді під час 55 сесії генеральної асамблеї ООН, що лягла в основу Декларації Тисячоліття зазначалося наступне: - «Завдання формування глобального рівня управління вже поставлене на рівні ООН. Сфера міжнародних суспільних відносин, включаючи ООН, повинна бути ще ширше відкрита для участі багатьох суб'єктів, внесок яких має суттєво важливе значення для управління процесом глобалізації» [24].

Далі у доповіді зазначається про те, що «Жодна держава, жодна організація не можуть вирішити всіх цих проблем в поодинці. Але

разом з тим жодна держава не має думати, що інші вирішать їх за нього, якщо його власний уряд і його громадяни не присвятять себе цілком виконанню цього завдання. Зробити XXI століття більш безпечним і більш справедливим, ніж століття XX, - це завдання, яке вимагає рішучих зусиль з боку кожної держави і кожної людини».

Отже, Сесія Тисячоліття Генеральної Асамблеї ООН мала дуже важливе значення для обговорення і вироблення практично реалізованих підходів світової спільноти до управління глобальним розвитком, зокрема завдяки чому лідери держав виробили під егідою ООН свого роду кодекс глобальної поведінки, на основі якого повинне буде здійснюватися глобальне співробітництво в XXI столітті. А задля того, щоби глобальне управління було ефективним, воно має базуватися на загальних цілях і цінностях, які поділятимуться світовим співтовариством та стануть зрозумілими і досяжними у тому числі для окремих національних держав [53].

Під час ювілейної 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН (25-27 вересня 2015 р.) відбувся Саміт зі сталого (збалансованого) розвитку, де було прийнято документ «Цілі сталого розвитку». У ньому затверджено такі цілі розвитку людства на шляху до сталого розвитку: повсюдна ліквідація бідності в усіх її формах; зниження рівня нерівності всередині країн і між ними; сприяння побудові миролюбних і відкритих спільнот збалансованого розвитку, заснованих на принципі широкої участі та ін [18]. Досягнення зазначених цілей неможливо без налагодження дієвої та ефективної системи глобального управління.

На відміну від акценування на прямій керуючій цільовій функції, яка закладена у зміст «управління» як такого, деякі автори, такі як Rosenau J. N., використовували термін «глобальне управління» для позначення регулювання взаємозалежних відносин за відсутності всеосяжної політичної влади [43]. За визначенням Rosenau J. N., глобальне управління (англ. Global Governance) можна охарактеризувати як політичну взаємодію міжнародних акторів з метою вирішення проблем, які зачіпають більше, ніж одна держава або регіон [42]. При цьому, мається на увазі, що це функція реалізації влади у непрямий спосіб, що представляє собою скоріше колектив-

ні домовленості, які в залежності від умов, терміновості і доцільності реалізації можуть носити як формальний, так і неформальний характер.

Категорійну основу визначення Глобального управління утворює поняття Governance, що відноситься до «процесів взаємодії і прийняття рішень між суб'єктами, які беруть участь у колективних рішеннях і діях, які призводять до створення, зміцнення або відтворення соціальних норм і інститутів» [34]. Governance - це всі процеси управління, будь то уряд, ринок або мережа, будь то сім'я, плем'я, формальна або неформальна організація або територія, а також через закони, норми, владу або мову організованого суспільства [25].

Від розуміння Governance, як врядування виходить цільова спрямованість щодо вироблення дієвої системи колективного ухвалення рішень в умовах існування значної кількості суб'єктів та за умов відсутності формалізованих процедур, здатних забезпечувати належні умови та засобів контролю за дотриманням певних правил у процесі взаємовідносин між відповідними суб'єктами.

У роботі «The New Governance: Governing without Government. From Government to Governance» [42] зазначається, що перехід від правління до урядування означає заміну традиційних ієрархічних форм організації владно-суспільних відносин так званими горизонтальними мережевими моделями управління суспільством, у якій управлінські повноваження передаються спеціалізованим специфічним установам, що створюються суспільними суб'єктами для виконання певних конкретних завдань і мають перехідне членство. Ще одне визначення governance – управлінська діяльність як суспільна координація, що уможливорює та полегшує колективні дії через колективно прийняті рішення, але не у вертикальному, а у горизонтальному вимірі [32]. Щодо Global Governance, то з урахуванням зазначеного вище його можна визначати, як «комплекс формальних і неформальних інститутів, механізмів, взаємин і процесів між державами, ринками, громадянами та організаціями, як міжурядовими, так і неурядовими, за допомогою яких колективні інтереси в глобальному вимірі формулюються, право і обов'язки встановлені, а відмінності набувають опосередкованого характеру» [46].

Ще одне визначення трактує глобальне управління, як систему інститутів, принципів, політичних і правових норм, поведінкових стандартів, якими визначається регулювання з проблем транснаціонального та глобального характеру в природних і соціальних вимірах, що здійснюється шляхом взаємодії держав (перш за все через сформовані ними багатосторонні структури і механізми), а також недержавних суб'єктів міжнародного життя [4].

За характером, глобальне управління може здійснюватися як багаторівневе, тобто одночасно, уособлюючи в себе такі основні рівні як: глобальний (світовий, міжнародний), регіональний (наднаціональний), міжнаціональний (транснаціональний), національний (урядовий), територіальний (місцевий). Ці визначення потребують суттєвого наукового обґрунтування та окремого розгляду і можуть застосовуватися в залежності від контексту, у тому числі з урахуванням галузевих та інших ознак. При цьому представництво у процесі глобального управління не тільки держави, а й інших акторів, як то неурядові організації, транснаціональні корпорації може нести за собою певні ризики, пов'язані з тим, що немає впевненості у тому, що відповідні суб'єкти будуть розглядати у якості пріоритетів інтереси людства, а не працювати задля забезпечення власних корисних інтересів.

Отже, поділяючи думку деяких дослідників, які надали найбільш повне визначення [4], під глобальним управлінням слід розуміти універсальну систему організації регульованих і взаємодіючих між собою інститутів, принципів, процесів, політичних і правових норм і стандартів, якими визначається регулювання взаємодії держав і їх політик, що набувають ознак транснаціонального та глобального характеру через сформовані ними структури і механізми, а також міжнародних недержавних суб'єктів - як організації узгоджених колективних зусиль з метою підтримки міжнародної суспільно-політичної, соціальної та економічної стабільності, ліквідації політичних протиріч і джерел політичної нестабільності, забезпечення стратегічної цілісності і стійкості людської цивілізації. Хоча, на думку автора, у цьому визначенні дещо бракує саме спрямованості щодо глобальних цілей розвитку.

Ураховуючи зазначені тенденції, з метою всебічного оцінювання впливу світових глобальних процесів на розвиток як формалізованих міждержавних утворень так і окремих країн, автором запропонований для введення в науковий обіг та задля подальшого практичного використання агрегований показник, у вигляді інтегрованого індексу глобального розвитку під назвою Глобальний Індекс GI-X.

Інтегрований індекс глобального розвитку GI-X побудований на основі аналізу офіційної інформації стосовно емпіричних спостережень, та шляхом оцінювання комплексу взаємопов'язаних між собою постійних складових розвитку, які мають відношення до різних сфер суспільства, а саме: суспільно-політичної, соціо-гуманітарної та економіко-технологічної складової та може між іншим демонструвати рівень збалансованого розвитку країни.

У побудову Індекса закладено сукупні інтегровані дані, які відображають результати рейтингового оцінювання всебічного розвитку різних країн світу, отримані за 10-ма релевантними, тобто адекватними вирішенню поставленого завдання загальновідомими індексами, розрахованими найбільш авторитетними експертно-аналітичними центрами, які працюють у царині досліджень глобальних процесів, що стосуються функціонування та розвитку суспільства на основі щорічної офіційної доступної статистичної інформації.

Висновки / перспективи подальших досліджень. Сучасні концепції управління глобальним розвитком суспільства мають багато в чому універсальний характер і передбачають по-перше - сталість розвитку, яка базується на положенні, що якість життя людей і стан суспільства знаходяться під впливом сукупності соціальної, економічної й екологічної сфер; по друге – глобальний характер, багаторівневість та публічність і відповідно транспарентність процесів управління; по третє – спрямованість на узгодженість дій між акторами – суб'єктами глобального управління та досягнення суспільного консенсусу, шляхом прийняття колективних рішень стосовно спільних питань, які стосуються передусім безпеки та подальшого існування цивілізації на основі спільних ціннісних орієнтацій та переконань; по четверте – технологічність та швидке просування

найсучасніших засобів комунікації та перспектив одночасного використання великих масивів інформаційних даних.

Аналітичний супровід процесів, що пов'язані з формуванням системи управління глобальним розвитком може бути одним із компонентів забезпечення його ефективності. При цьому, доречним видається необхідність формування системи індикаторів глобального розвитку. Виходячи з цього є доцільним продовжити роботу із запровадження в науковий та практичний обіг інтегрованого індексу глобального розвитку, виходячи із співвідношення суспільно-політичної, соціо-гуманітарної та економіко-технологічної складової для досягнення відповідних узгоджених глобальних цілей, які налаштовують суспільство на розвиток, сприяють інноваційному мисленню, інтеграційним процесам, зростанню обсягів інвестицій у власний ресурсний та інтелектуальний потенціал, що надасть можливість досягнути певних важливих для суспільства результатів, а також згуртувати та консолідувати суспільство навколо об'єднуючих цілей і цінностей.

Також, слід зробити наголос на особливій ролі багаторівневого публічного управління у реалізації цілей глобального розвитку на рівні національних держав. При цьому, забезпечення переходу до багаторівневого публічного управління глобальним розвитком потребує координації діяльності органів публічного управління в усіх сферах суспільного життя, ефективних форм співпраці з міжнародними міжурядовими організаціями, органами управління субнаціонального рівня, передбачає необхідність чіткого розподілу повноважень, законодавчо визначених правил взаємодії, міжвідомчого співробітництва, укладення угод і контрактів як між органами публічної влади, так і з представниками обізнаної громадськості.

Стаття надійшла до редакції: 04.09.2018

public authorities' activity in all the spheres of social life, and effective forms of cooperation with international intergovernmental organizations and administrating bodies of the sub-national level, stipulating the need for a clear-cut distribution of authority, legally established rules of interaction, inter-agency collaboration, conclusion of agreements and contracts both between public authorities and representatives of the conscious public.

Keywords: *global development, world integration processes, sustainable development concept, global governance, multilevel public administration, social values, global development indicators, integrated index of global development*

References

1. Anylyonys G. P., Zotova N. A. (2005). Hlobal'nyj mir: edinyj i razdelennyj. Evoliutsyia teorii globalizatsii [Global world: united and divided. The evolution of globalization theories]. Moscow [in Russian].
2. Herasymchuk Z. V. (2011). Stymuliuvannia staloho rozvytku rehionu: teoriia, metodolohiia, praktyka [Stimulating the Sustainable Development of the Region: theory, methodology, practice]. Luts'k [in Ukrainian].
3. Hlobal'ne hromadians'ke suspil'stvo / Politolohichnyj entsyklopedychnyj slovnyk (2015). L. M. Herasina, V. L. Pohribna, I. O. Polischuk, M. P. Trebina (Eds.). Kharkiv [in Ukrainian].
4. Global'noe upravlenie: vozmozhnosti i riski (2015). V. G. Baranovskij, N. I. Ivanova (Eds.). Moscow [in Russian].
5. Hrechko T. K., Lisovs'kyj S. A., Romaniuk S. A., Rudenko L. H. (2015). Publichne upravlinnia v zabezpechenni staloho (zbalansovanoho) rozvytku. Kherson. [in Ukrainian].
6. Inhlkhart Ronal'd (1997). Postmodern: minlyvi tsinnosti j suspil'stva, scho zmynuiut'sia. PRLIS: Politychni doslidzhennia [in Ukrainian].
7. Il'in V. V. (2005). Aksiologiya. Moscow [in Russian].
8. Kapyt'sova V. V. (2011). Politychna ekonomii: opornyj konspekt lektsij dlia studentiv. Donets'k [in Ukrainian].
9. Karamyshev D. V. (2015). Publichne upravlinnia i suspil'nyj konsensus u vymirakh staloho rozvytku Publichne upravlinnia u zabezpechenni staloho rozvytku krainy : zb. tez nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uchastiu, 26 lystop. 2015

r. Public administration in ensuring sustainable development of the country. Proceedings of the Scientific and Practical Conference. Kharkiv: KRI NAPA «Mahistr» 17-19 [in Ukrainian].

10. Karamyshev D. V. (2015). Stratehiia reform z pozytsii systemnoho pidkhotu. Publichne upravlinnia: stratehiia reform 2020 : zb. tez XV Mizhnar. nauk. konhresu, 23 kvit. 2015 r. Proceedings of the XV International Congress, 23 kvit. 2015. Kharkiv: Vyd-vo KRI NAPA «Mahistr», 17–19 [in Ukrainian].

11. Karamyshev D. V. (2016). Formuvannia systemy tsinnostej i perekonan' iak chynnyk instytututsional'nykh peretvoren' v ukrains'komu suspil'stvi. [Formation of a system of values and beliefs as a factor in institutional changes in Ukrainian society]. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia issue, 1, 6–14. Kharkiv: KRI NAPA «Mahistr» [in Ukrainian].

12. Natsional'na paradyhma staloho rozvytku Ukrainy (2012). B. Ye. Paton (Ed). Kyiv [in Ukrainian].

13. Nebava M. I. Formuvannia systemy vymiriv tsilnisnoi modeli staloho ekonomichnoho, sotsial'noho i ekolohichnoho rozvytku. zb. mater. II-ho Vseukrains'koho z'izdu ekolohiv z mizhnarodnoiu uchastiu. URL: http://eco.com.ua/sites/eco.com.ua/les/lib1/konf/2vze/zb_m/0171_zb_m_2VZE.pdf [in Ukrainian].

14. Ozhevan M. L., Piskors'ka H. L. (2004). Hlobal'ne informatsijne suspil'stvo. Ukrains'ka dyplomatychna entsyklopediia. [Global Information Society]. Kyiv [in Ukrainian].

15. Pidsumkovyj dokument Konferentsii OON zi zbalansovanoho rozvytku «Rio+20», 20–22 cherv. 2012 r.: «Majbutnie, iakoho my prahnemo». URL :http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_table/0129_rezol.pdf [in Ukrainian].

16. Prohrama dij «Poriadok dennij na KhKhI stolittia» («AGENDA 21»), ukhvalena konferentsiieiu OON z navkolyshn'oho seredovyscha i rozvytku v Rio-de-Zhaneiro (samit «Planeta Zemlia», 1992.) (2000). Kyiv : Intelsfera [in Ukrainian].

17. Realizatsiia derzhavnoi sotsial'noi polityky staloho rozvytku rehionu orhanamy publichnoi vlady Ukrainy [Implementation of the state social policy of sustainable development of the region by public authorities of Ukraine] (2016). L. O. Bielova, D. V. Karamyshev, L. V. Naboka D. V. Karamyshev, L.V. Naboka (Eds.). Kharkiv [in Ukrainian].

18. Samit zi staloho (zbalansovanoho) rozvytku pid chas 70-i sesii Heneral'noi Asamblei OON «Tsili staloho rozvytku». 25–27 veres. 2015 r. URL : <http://www.kmu.gov.ua> [in Ukrainian].

19. Sokolenko V. G. (2000). Global'noe upravlenie. Epokha vyzhivaniia Homo Sapiens. [Global management. The Homo Sapiens Survival] Moscow [in Russian].

20. Stalyj rozvytok iak paradyhma suspil'noho zrostannia KhKhI st. URL: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-humangeography-ukraine-world/273-stalyi-rozvytok-yak-paradygma-suspilnogo-zrostannya-21-st>. [in Ukrainian].

21. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12 sichnia 2015 roku # 5/2015 «Stratehiia staloho rozvytku «Ukraina – 2020». URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/5/2015> [in Ukrainian].

22. Ursul A. D. Global'noe upravlenie: Evoliutsionnye perspektivy. [Global Governance: An Evolutionary Perspective]. Vek globalizatsii issue, 1. URL: <https://www.socionauki.ru/journal/articles/242959/> [in Russian].

23. Abramson P. R., Inglehart R. (1995). Value Change in Global Perspective. Ann Arbor.

24. Annan K. (2000). We the peoples. The role of the United Nations in the twenty-first century. Safety of Eurasia, 1, 205–268.

25. Bevir Mark (2012). Governance: A very short introduction. Oxford : Oxford University Press, 132.

26. Brzezinski Z. (1997). The Grand Chessboard. American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. New York.

27. Butlin, John. (1987). Our common future. By World commission on environment and development. London, Oxford University Press, pp.383. Journal of International Development (en) 1 (2). 284–287

28. Caring for the future: making the next decades provide a life worth living. Report of the independent commission on population and quality of life (1999). New York : OxfordUniversityPress

29. Chumakov A. N. (2010). Global world: The problem of management. Age of Globalization. No. 1. pp. 3–15.

30. Eurobarometer. URL :http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm.

31. Final document of the UN Conference on sustainable development 'The Future We Want'. URL : <http://www.un.org/ru/sustainablefuture>.

32. Heywood Andrew (2000). Key concepts in Politics / Palgrave key concepts series. – Houndmills, Basingstoke (England): Palgrave Macmillian, P. 19.

33. Holmberg ed. (1992). Making Development Sustainable, Chapter 1; Reed ed. (1997), Structural Adjustment, the Environment and Sustainable Development, Chapter 2.

34. Hufty Marc. (2011). Investigating Policy Processes: The Governance Analytical Framework (GAF). In: Wiesmann, U., Hurni, H., et al. eds. Research for Sustainable Development: Foundations, Experiences, and Perspectives. Bern : Geographica Bernensia. 403–24.

35. Huntington S. (1996)/ The Clash of Civilisation and Remaking of World Order New York.

36. Ikenberry J. (2001). After Victory. Institutions, Strategic Restrain, and the Rebuilding of Order After Major Wars. Princeton, New Jersey. pp. 22.

37. Inglehart R. (1997). Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies. Princeton, Princeton Univ. Press.

38. Kennedy P. (1993). Preparing for the Twenty-First Century. New York.

39. Kissinger H. (2014). World Order. Reflections on the Character of Nations and the Course of History. Penguin Books Limited. L.

40. Parsons T. (1970). System of modern societies.

41. Regional Development Policies in OECD Countries. Paris, OECD Publishing. (2010).

42. Rhodes R. A. (2010). The New Governance: Governing without Government. From Government to Governance / Bellamy R. and Palumbo A.(eds.) : Ashgate/ pp. 3–4.

43. Rosenau James N. (1999). Toward an Ontology for Global Governance. Approaches to Global Governance Theory /Hewson M. and Sinclair T. (eds.). Albany, SUNY Press

44. Rosenau James N. (2004). Governance. Global Governance. Critical Concepts in Political Science / Ed. by Sinclair T. J. Vol. 1. London – New York. Routledge/ pp. 405.

45. Soros G. (1998). The Crises of Global Capitalism. Open Society Endangered. New York.

46. Thakur Ramesh, Van Langenhove Luk. Enhancing Global Governance through Regional Integration. Global Governance. 3 July, September. 12. 2006. pp. 233–240.

47. The Johannesburg declaration on sustainable development. URL : [http://www.un.org/ru/documents/ decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml](http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml).

48. United Nations Millennium Declaration. Approved by the Resolution 55/2 of the General Assembly of the UN from September 8, 2000 : URL: www.un.org/ru. Document A/RES/55/2 (PDF, 218K)

49. Wallerstein I. (1992). Capitalist Civilisation. Binghampton.

50. World Development Indicators. Washington DC : World Bank, 2003. 508 p.

51. World Values Survey. URL : [/http://worldvaluessurvey.org](http://worldvaluessurvey.org).

52. URL:<http://www.worldbank.org>

53. URL:<http://www.un.org/en/index.html>

Received: 04.09.2018

Відомості про автора / Information about the Author

Карамішев Дмитро Васильович: Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України: Проспект Московський 75, Харків, 61001, Україна

Karamyshev Dmytro Vasyliovych: KRI NAPA under the President of Ukraine, 75 Moskovsky Ave., Kharkiv 61001, Ukraine

ORCID.ORG /0000-0003-1617-3240

E-mail: dvk1@i.ua